

A MAGYAR RORSCHACH-RENDSZER REVÍZIÓJA ÉS AZ ÚJ, SINE MORBO STANDARD

MOLNÁR FERENC

Szegedi Tudományegyetem ÁOK, Szent-Györgyi Albert Klinikai Központ,
Pszichiátriai Osztály

E-mail: molnarf@gmail.com

Beérkezett: 2019. december 31. – Elfogadva: 2020. február 1.

Háttér és célkitűzés: A Rorschach-teszt időszerűvé vált új, sine morbo standardját 2007 és 2014 között a Szegedi Tudományegyetem Pszichológiai Intézetének független kutatócsoportja készítette el. A standardizálás előkészítő és kezdeti szakaszában felülvizsgáltuk a magyar Rorschach-rendszert, jelölési alapelveket fogalmaztunk meg, módosítottunk néhány jel alkalmazásán, újakat is bevezettünk.

Módszer: A kutatásban a pszichiátriaiag sine morbo, felnőtt személyek önként vettek részt, életkoruk 18 és 75 év közötti volt, iskolai végzettségük az általános iskolástól a többdiplomásig terjedt, és 118 település lakói közül kerültek ki. Az alapvető független változók kategóriáiból 32 almintát állítottunk össze, a teljes minta 1500 főből állt.

Eredmények: Az eredmények alapján vagy megerősítettük, vagy módosítottuk a mutatók korábbi jellemző értékeit és övezeteit, meghatároztuk az új mutatók referenciaértékeit, a feleletszám eltérő hatását a jelekre és mutatókra, összeállítottuk az új vulgér válaszok listáját, támpontokat nyújtottunk a lokális értelmezéshez.

Következtetés: Rorschach-rendszerünk revíziója és az új standard adatai a Rorschach-teszt szükséges és elkerülhetetlen továbbfejlesztését szolgálják, validitását erősítik, reliabilitását növelik.

Kulcsszavak: sine morbo standard, új jelek és mutatók, a Rorschach-teszt továbbfejlesztése

BEVEZETÉS

Bár a Rorschach-táblák a kezdetektől ugyanazok, és sohasem avulnak el, a rájuk adott válaszok az idő múlásával változó tendenciákat mutatnak. Ezért a társadalmi változások mértékétől és ütemétől függően időről időre új referenciákat kell nyújtani a jegyzőkönyvek feldolgozásához, az értelmezéshez, azaz el kell készíteni az újabb standardot. Pszichológus kollégákkal és felsőbbéves hallgatókkal a Szegedi Tudományegyetem Pszichológiai Intézetének független kutatócsoportjaként¹ erre vállalkoztunk 2007-ben, és 2014-ben fejeztük be kutatásunkat. A standardizálást közel 1 év előkészítő munka előzte meg, amelynek részeként előzetes tanulmányainkat követően a londoni Tavistock Központ két pszichológusa, Justine McCarthy Woods és Sadegh Nashat egy tanfolyam keretében mélyebben és részletesebben megismertette velünk az Exner (2003) által kidolgozott, empirikusan jelentősen alátámasztott, napjainkban a legtöbb országban használt Rorschach-rendszert, a Comprehensive Systemet (CS). Ezzel eredetileg az volt a célunk, hogy Mérei (2002) egyedülálló részletességgel és alapossággal megalkotott, hazánkban széleskörűen alkalmazott Rorschach-módszere mellett a CS magyar standardjával alternatívát nyújtunk a kognitív szemléletű szakemberek számára. Rá kellett azonban jönnünk, hogy a két rendszer közötti jelentős különbségek áthidalhatatlan szakadékot képeznek, például a felvételi technika eltérései miatt lehetetlen ugyanazoknak a jegyzőkönyveknek mindkét rendszer szerinti feldolgozása, így a CS szerinti standardról le kellett mondanunk.

A teszt használata során arra kell törekednünk, hogy a lehető legtöbb információt nyerjük általa. Ha olyan válaszokat kapunk, amelyek kódolására a jelrendszerünk nem bizonyul maradéktalanul elegendőnek, új jeleket kell bevezetnünk. Ezt tettük mi is, amikor több új jel kidolgozása mellett döntöttünk. Legnagyobb részük értelmezése levezethető a magyar rendszer összefüggéseiből, de olyan is van, amely hipotetikus maradt. Alapelveket fogalmaztunk meg a jelölésben, és néhány korábbi jel alkalmazását szigorúbb feltételekhez kötöttük, hogy elkerüljük értelmezésük inflálódását. A magas elemszám nyújtotta lehetőségeket maximálisan igyekeztünk kihasználni, minden olyan mutatóhoz, amelynek empirikus alapja van, új táblázatot készítettünk, és ha kellett, új övezeteket határoztunk meg.

A Rorschach-teszt nem lezárt rendszer, és sui generis soha nem is lesz az. Minden újstandardizálás elkerülhetetlenül a teszt továbbfejlesztése is egyben.

¹ A kutatócsoport tagjai voltak: Balázs Éva, Balogh Virág, Boros Tünde, Csák Ildikó, Csizmár Orsolya, Décsy Dóra, Feketéné Zsigó Marietta, Fenyvesi Tamás, Ferencz Valéria, Gellért Livia, Gyulai Devánszki Éva, Hangyál Tamás, Héjja Annamária, Horváth Diána, Juhász Anikó, Juhász Anita, Kígyós Tamás, Kis Andrea, Kiss Márta, Kocsis Kata, Kovács Anita, Kovács Dóra, Krisztián Mariann, Látos Melinda, Lázár Eszter, Lázár Krisztián, Lehoczki Andrea, Matusik Krisztina, Mészáros Árpád, Mohácsi-Hartner Judit, Molnár Ferenc, Molnár Zsuzsa, Nagy Tamás, Nyíri Sándor, Pomázi Petra, Puskás Barbara, Rafael Beatrix, Rácz Zsuzsanna, Selmecziné Valach Renáta, Semsey Zsuzsanna, Szabó Anikó, Szalai Emma, Szeredi Emese, Szilágyi Edit, Udvarhelyi Boglárka, Vámos Barbara, Weisz Katalin.

A MAGYAR RORSCHACH-RENDSZER REVÍZIÓJA

Ebben a részben jelölési alapelveinket, kiegészítéseinket és változtatásainkat, valamint az újonnan kidolgozott jeleket ismertetem. Ez utóbbiak értelmezése a standard eredményeit is részletesen tartalmazó Segédkönyvben található (Molnár, Vámos, Lázár, Rácz, Décsy és Csizmár, 2014).

Módosításaink összhangban vannak Mérei rendszerével, amely jól használható a mi tapasztalataink szerint is, ezért jelentősebb változtatásra nincs is szükség. Az új jelek bevezetésével, a differenciáltabb jelöléssel a teszteredményekből levonható következtetések validitását és reliabilitását szándékoztunk növelni.

Ez a cél vezérelt bennünket akkor is, amikor elvetettünk néhány olyan jelölési konvenciót, amelyet évtizedeken át automatikusan alkalmaztunk, most viszont szigorúbb feltételekhez kötöttük a DGkomb, a DGkonf és a B jelölését.

A validitási mutató kidolgozásával a jegyzőkönyvek értelmezhetőségének megállapításához az eddigi szubjektív szempontokat objektívekre cseréltük.

Jelölés

Alapelvek

A percepcióban és a jelentésben egyaránt önálló egységek külön determinánst kapnak.

Egy válaszban csak az egymástól egyértelműen elkülönülő területek tartoznak önálló perceptuális egységbe. Ez áll fenn, ha két folt nem érintkezik egymással, vagy érintkezik, de színében vagy árnyalatában különbözik. A jelentésben elválaszthatatlanul összetartozó részek egy egységet alkotnak. Az embernek vagy állatnak a testrészei vagy a belső szervei, a hajótest és a vitorla, a fatörzs és a lomb összetartoznak, ezért nem kapnak külön-külön determinánst. Az embertől a szemüveg, az indiántól a tolldísz, a repülőtől a tűzcsóva, a lámpától a fény viszont már elválasztható, ezek önálló jelentési egységek. A jelentés nem azonos a tartalommal, egy jelentés több tartalmat is magában foglalhat, és fordítva, egy válaszon belül több jelentésre is vonatkozhat ugyanaz a tartalmi jel.

Egy jel egy válaszban csak egyszer adható.

Ez az első alapelv érvényességét korlátozza. Kivételt a negyedik oszlop, valamint a Rejtett értelmezés és a Juxtapozíció jelent. Ez utóbbiaknál az összekapcsolt jelentések egy válaszba tartoznak, de többször is kaphatják ugyanazt a jelet. Az eltérő adekvációs fok nem jelent külön determinánst, ilyenkor mérlegelni kell, hogy milyen adekvációt jelöljünk.

Példák: III. Két nőre (egész) emlékeztet, akik egy edénybe (1,13) nyúlnak. (a két nő és az edény is: forma) G B+, F+ M, Obj V1, V3

IX. A pokolban (egész) két ördög (1) van. Olyan, mintha egy nagy katlanban (2) volnának. Alattuk ég a tűz (3). (ördögök és katlan: forma, tűz: szín és forma) Gkomb F+, FbF, b± Sacrum, (M), Obj, Tűz V3 Nagyítás, Színelaboráció

Felfogásmód

DGkomb

A DGkomb a magas intellektuális színvonal jele, ezért az értelmezésével összhangban akkor jelöljük, ha legalább három jelentésből épül fel a válasz. Természetesen a többi feltételnek is teljesülnie kell.

A VIII. táblán a jegyzőkönyvek 95%-ában előforduló négylábú állatnak csak egyetlen jelentéssel történő összekapcsolását nem tartjuk a kiemelkedő kombinatív készség megnyilvánulásának, ezért az ilyen válaszokra nem jelöltünk DGkombot vagy az ötödik oszlopban Kombinációt.

DGkonf

Jelölésének egyik feltétele, hogy a kiterjesztés szubjektív, önkényes, a létrehozott jelentés nem felel meg a formának. Ebből következően vulger jelentésre nem adtuk, mert amit viszonylag sokan látnak ugyanazon a területen, az nem lehet önkényes. Ilyen például az I. táblán a bogár (egész) válasz, amely G jelet kapott, szemben a Mérei-féle egész válaszra adott Dgkonf jellel. Az I. táblán ugyanis Mérei csak az 1-es lokalizációra adott „bogár válaszra” adott D-t, az egészre DGkonfot jelölt. A Vargha, Császár-Nagy és Bagdy (2014) -féle új vulgerben az emberek 20%-a mond bogarat az egész I-es táblára, ott ez V2 gyakoriságnak számít.

Do (D) és Do (Dd)

A Felfogótípus és a szukcesszió miatt tartjuk szükségesnek a kettő megkülönböztetését. A Do-t eddig a Felfogótípusban egyik csoportba sem soroltuk, a szukcessziónál pedig minden esetben a Dd-csoportba került. Például a IV. táblán a 4-es területre az önálló csizma válaszra D-t jelölünk, míg a lábra Do-t. Korábban ez utóbbit az FT csoportosításnál figyelmen kívül hagytuk, a szukcessziónál a két válasz különböző csoportba tartozott, jóllehet ugyanarra a területre terjed ki. A Do-t ezért differenciáltan jelöljük, és ennek alapján vesszük figyelembe az említett két mutatónál.

DzwDd, DdzwD, DdzwDd

Ezeket a jeleket a hazai jelölési gyakorlatban már általánossá vált DzwD mintájára alkalmazzuk.

Változások a lokalizációban

A DzwD, DzwDd, DdzwD és DdzwDd jelek használata szükségessé tette, hogy újragondoljuk a VIII. és IX. tábla bizonyos részeinek felfogásmódbeli jelölését. Arra a következtetésre jutottunk, hogy a választól függően vagy a foltot, vagy a hátteret jelöljük a lokalizációs táblán ugyanazzal a számmal jelzett területre. A VIII. tábla 6-os részletén az emberfej, állatfej, a maszk, c állásban a két térdelő ember Dzw jelet kap. A bordák, a halgerinc, a tenyérvonalak D-t. DzwDd-t jelölünk a bűgőcsigára (6,8) vagy c állásban a karácsonyfára (6,8).

A IX. táblán a 4-es területen Dzw a serleg, a pohár, a tó, c állásban a harang, a villanykörte, a sakkbábu. DzwD-t jelölünk a háttal ülő emberre (4,16), akinek 16 a gerince, a homokórára (4,16) vagy c állásban a villanykörtére (4,16), ha 16 az izzószál, és a hegedűre, csellóra, gitárra, ha 16 a húrjai. Ha a 21-es Ddzw terület is jelentést kap a válaszban, a 4-es rész D lesz, tehát a jelölés DdzwD-re módosul. Ilyen az állatfej, az orr (mindkettőnél 21 az orrlyuk), az almacsutka (21 a mag) vagy c állásban a szellem (21 a szem). Szintén ezt jelöljük a következő válasza: „Üveget (4) is látok, két kis hal (21) van benne.” A IX. tábla 20-as területét Dd-re változtattuk. Ezt kapta a korona, a gomba, az ajtógomb, az üveggömb. A 21-es területtel együtt így Dd, zw lett az álarc, valamint a Halloween-tök, és DdzwDd az emberfej (21 a szem, továbbá az orr, 21 az orrnyílás).

Determinánsok

Hézagkitöltés B

A B+ a Rorschach-vizsgálat egyik legértékesebb jele, ezért Bohm (1985) intelmével egyetértve mi is igyekeztünk elkerülni túljelölésének veszélyét. Nyomon követtük a hézagkitöltés B létrejöttének folyamatát, ami Rorschach (1998) intuíciójából indult ki, aki elsődleges és másodlagos embermozgást különböztetett meg, de nem a mai értelemben használt B-re és Bsec-re gondolt, hanem arra, hogy először a mozgás vagy a forma észlelése történik-e. Az elsődleges embermozgásra említi példaként a III. tábla hézagkitöltését: „Az elsődleges kinesztéziás tényezők nagy valószínűséggel szükségesek ahhoz, hogy lehetővé váljon a vizsgált személy számára ennek az elkülönülésnek a figyelmen kívül hagyása” (Rorschach, 1998, 25).

Tarcsay (1940) könyvében – amely a teszt első hazai bemutatása – az elsődleges és másodlagos mozgás még megtalálható, de már nincs benne Rorschachnak ez a példája a III. tábláról, és még szó sem esik a hézagkitöltés B-ről mint elvről.

Mérei (2002) a következőket írja: „Pregnáns alakzatok percepciója esetén a hiányt a szemlélet (és nem a képzelet!) tölti ki. A pszichológiai feltevés szerint ezek a hézagok csak úgy tölthetők ki, ha a figurát mozgásban látom” (Mérei, 2002, 56).

A perceptuális szerveződés gestaltpszichológiai törvényeit alkalmazva kutatócsoportunk a biológiai értelemben vett jó folytatást megfelelőbbnek gondolta, és empirikus adatainkat is figyelembe véve, amelyek szerint a nem hézagkitöltés B a magasabb, míg a hézagkitöltés B – főleg kizárólagosan – az alacsonyabb végzettségűek jegyzőkönyvében fordult elő nagyobb számban, megszüntette a hézagkitöltés B alkalmazását.

(Fb)F

A jelentésadást a színárnyalat vezérli, a forma másodlagos jelentőségű.

Ezt a jelet kapja a IX. táblán a füst (3), a vízesés (16,26), amire FbF-et is jelölünk vagy a X. táblán a felhő (10).

Tartalmak

Implicit tartalom

A magyar Rorschach-rendszer szemléletmódjából következik, hogy a felvétel és az utóteszt között éles a különbség. Ezért az utótesztből csak a szemléletet pontosító, kiegészítő információkat fogadjuk el. *Implicit tartalomról beszélünk abban az esetben, ha a vizsgált személy a felvétel során nem nevez meg egy olyan tartalmat, amely a megfogalmazás alapján a szemléletében biztosan jelen volt.*

II. Két veszekedő medve (1). (veszekednek, mert ott a vér (3); két medve: forma, vér: szín és forma) D BF+ FbF T, Vér VI, V3 Intenció, Agresszió

Implicit tartalomra Színelaborációt nem jelölünk.

A Szem és a Szex nem lehet implicit tartalom, mert az értelmezésükkel összeegyeztethetetlen, de a determinánsoknál figyelembe vesszük.

IV. Ez valami állatnak a feje (1). (17 a szeme; forma és árnyékolás) D FHD+ Td Unbestimmt

Felvétel

Akkor jelöljük, ha a válaszban fénykép, negatív, műholdfelvétel, hőtérkép vagy más felvétel szerepel. Mivel a válaszokban valakiről vagy valamiről készült felvételek fordulnak elő, más tartalmi jelekkel együtt adjuk. A gyógyászatban használatos digitális képkalkító eljárásokkal (CT, MR, UH, PET) készült képek, valamint a thermográfias diagnosztikához tartozó hőkamerás felvételek Rtg jelet kapnak.

VI. Föntről fényképezett táj (egész). (forma és árnyékolás) G FHD± Táj, Felvétel Távoltítás

VII. c Egy medúzának (14) a negatívja. (forma és fehér szín) Dzw aFFb+ T, Felvétel Élettelenítés

VIII. c Napkitörés (2) műholdfelvételen. (szín és forma, színárnyalat és forma) D FbF, (Fb)F, b± Asztronómia, Explózió, Felvétel

Különleges reakciók

nFb-utalás (Elaborációk)

A válaszadás során az akromatikus foltoknál a személy a szürke vagy fekete szín megnevezését rámutatásra, lokalizálásra használja fel. A Hd-utalástól kell megkülönböztetnünk, amit elsősorban a vizsgált személy szóhasználatára hagyatkozva tehetünk meg.

III. Ez olyan, mintha két emberalak (egész) lenne, ez a két fekete. (forma) G F+ M VI nFb-utalás

VII. El tudnám képzelni szigetként (egész) a feketéket. (forma) G,zw F± Térkép nFb-utalás

nFb-ütközés (Elakadások)

Akromatikus táblákon a vizsgált személy kifejezi, hogy a foltok szürke-fekete színe zavarja.

- IV. Csúnya fekete, a színe miatt nem tudok semmit mondani. Komor.
 V. Nyomasztóan fekete színe van mindenhol.
 VII. Nem szeretem ezeket a ronda szürke színeket!

Morbiditás (defekt reakciók)

Akkor jelöljük, ha a válaszban halott ember vagy állat, illetve halállal kapcsolatos más jelentés fordul elő.

II. Fent egy koporsóféle (4) látszik még. (forma) D F± Obj Morbiditás, Unbestimmt

VI. Kilapított róka (egész) is akár. Átment rajta egy gőzös. (forma és árnyékolás) G FHd+, Assoc B T VI Deformálás, Morbiditás, Fokozott jelentéstudat

X. Leginkább egy halottra (3,10,24,25,27) hasonlít. (forma) DzwD F+ M FH+, Morbiditás

Mutatók

Validitás

A feldolgozás során találtunk néhány jegyzőkönyvet, amelynél erős kételyek merültek fel, hogy a vizsgált személy elérte-e a laza jelentésadáshoz szükséges oldott állapotot. Szükségessé vált egy validitási mutató kidolgozása, amely alapján dönthetünk a jegyzőkönyv értelmezhetőségéről.

Teoretikus megfontolásból a Feleletszámot, a Tartalmi körök számát és a Formaválaszok preferenciáját vizsgáltuk. Ez utóbbit Mérei (2002) az izolációs elhárítás jellemzői közé sorolta, mi az alacsony végzettségűek jegyzőkönyveiben is találtunk több kiugróan magas értéket, valamint olyan esetekben, amikor a vizsgálati személy nem tudott vagy nem akart involválódni, amikor védekező attitűdöt képviselt.

Az empirikus adatok felhasználásával végül a validitás kritériumai a következők lettek:

1. Feleletszám: minimum 8
2. Tartalmi körök száma: minimum 2
3. Ha a tisztán Formaválaszok aránya a többi válaszhoz az átlag és a szórásérték kétszerese összegének övezetén kívül esik, azaz nagyobb, mint $0,99 + 2 \times 0,71 = 2,41$, akkor a Feleletszám + Tartalmi körök száma – Formaválaszok aránya ≥ 10 .

Ha bármelyik feltétel nem teljesül, a felvétel érvénytelen. Ezeket a jegyzőkönyveket kihagytuk a statisztikai feldolgozásból, nem kerültek be a standardba.

Indulati feszültség

Az Indulati Típus két oldalának összege, ami korábban is az értelmezés egyik szempontja volt, most ez a feleletszámot is figyelembe vevő referenciaértékekkel pontosabbá vált.

MÓDSZER

Minta

A mintába pszichiátriailag sine morbo felnőtt személyek kerülhettek. Első megközelítésben sine morbonak tekintettünk mindenkit, aki a felvétel időpontjában nem állt pszichiátriai kezelés alatt. Ezután kihagytuk a feldolgozásból azokat a jegyzőkönyveket, amelyekben kettőnél több Versagen fordult elő, és azokat is, amelyeket klinikai tapasztalataink alapján sine sanitaténak tartottunk. Ugyanakkor ez a kutatás is igazolja, hogy a pszichiátriailag sine morbo kategória relatív, mert számos jel gyakoriságának és több mutatónak olyan szélsőséges értékét is megtaláljuk, amely nem az egészséges működésre jellemző. Ha azonban minden ilyen jegyzőkönyvet kizárnánk, a lelki egészség fogalmát életszerűtlenül leszűkítenénk. Kimaradtak viszont azok a jegyzőkönyvek is, amelyek nem feleltek meg az újonnan kidolgozott validitási feltételeknek.

A minta összeállításában a nemet, életkort, iskolai végzettséget és lakóhelyet kezeltük független változóként. Az elemszám 1500 lett, 761 nő és 739 férfi jegyzőkönyve került a standardba.

Életkor szerint négy övezetet különböztettünk meg: 18–27 évesek (383 fő; átlag: 22,14 év; szórás: 2,98 év), 28–39 évesek (372 fő; átlag: 33,26 év; szórás: 3,48 év), 40–59 évesek (374 fő; átlag: 49,02 év; szórás: 5,79 év), 60–74 évesek (371 fő; átlag: 65,81 év; szórás: 4,24 év). A felosztásban Erikson (1988) elgondolásait követtük a különbséggel, hogy a fiatal felnőttkort két szakaszra bontottuk. A vizsgálati személyek életkorának átlaga 42,40 év (szórás: 17,03 év).

Iskolai végzettség tekintetében az egymásra épülő képzéseken elvégzett osztályok, befejezett évek száma alapján szintén négy kategóriát különítettünk el: 0–8 osztály (364 fő), 9–11 osztály (374 fő), 12–14 év (385 fő), legalább 15 év (377 fő).

A nem, életkor és iskolai végzettség kategóriáinak kombinációiból $2 \times 4 \times 4 = 32$ almintát hoztunk létre, és a standardon belüli aránytalanságok elkerülése érdekében minden almintába legalább 45 és legfeljebb 50 érvényes felvétel került.

A lakóhely vonatkozásában a területi elhelyezkedést és a település nagyságát vettük figyelembe. Az ország 7 régiójának mindegyikében 6 övezetet különítettünk el a lakosság lélekszáma alapján, így összesen 42 településkategóriát hoztunk létre. Ezekből a mintába olyan arányban kerültek vizsgálati személyek, amilyen az aránya az adott régióban és településövezetben élőknek az ország lakosságához képest. Bár tervünket ebben a tekintetben nem sikerült teljes mértékben megvalósítani (minél nagyobb egy település, annál nehezebben boldogultunk), a mintavétel több mint 90%-ban megfelel a lakosság területi eloszlásának.

Budapestet az MMPI korábbi standardizálásának (Pressing és Szakács, 1990) megfelelően 9 kerületcsoportra osztottuk, amelyekből az ott élők számával arányosan választottunk vizsgálati személyeket.

A standardhoz 118 település lakóinak jegyzőkönyvét használtuk fel.

Törekedtünk arra is, hogy a vizsgálati személyek alapvető változók (nem, életkor, végzettség) szerinti eloszlása a településkategóriákban kiegyenlített legyen, azt pedig feltételként szabtuk, hogy egy településről (Budapesten egy kerületcsoportból) egy almintába legfeljebb három személy jegyzőkönyve kerülhetett.

Statisztikai feldolgozás

A legtöbb jelnél és mutatónál csak leíró statisztikai adatokra van szükség, ezek közül az átlag a legfontosabb, de táblázatba foglaltunk néhány további releváns adatot is: a szórást, a legkisebb és legnagyobb értéket, a mediánt és a módot.

Az abszolút számokból álló és arányban kifejezett mutatóknál (ÉT, MF, IT, M:Md, T:Td, VI:[V2+V3]) a két oldalnak külön-külön számoltuk az átlagát, amit az adott mutatóban használatos formára kerekítettünk.

A feleletszám mint független változó és az abszolút számokat tartalmazó mutatók közötti függvényyszerű kapcsolatot egyszerű lineáris regressziós modellel határoztuk meg, és a korreláció erőssége alapján három kategóriát különítettünk el.

A Felfogótípus csoportosított jelei táblázatának kialakításához szintén a kétváltozós lineáris regressziós modellt alkalmaztuk, ahol a független változó a feleletszám, a függő változó a G, D, Dd és zw csoport jeleinek jegyzőkönyvenkénti száma, valamint az adott feleletszámhoz tartozó jegyzőkönyvekben számolt szórása volt. Az FT értelmezésének alapja és kiindulópontja az az elméleti megfontolás, hogy az átlagos FT-ben a G és a D kiírva szerepel (Mérei, 2002). Mivel ez sine morbo standard, és a további alapvető független változók (nem, életkor, végzettség) tekintetében kiegyenlített mintára épül, az előzőekből következik, hogy táblázatukat úgy kellett elkészíteni, hogy annak alapján a G és D a jegyzőkönyvek megközelítően 50%-ában kiírva, 20-20%-ában zárójelben, illetve egyszer aláhúzva, 5-5%-ában nem jelölve, illetve kétszer aláhúzva forduljon elő.

A csoportosított Dd és zw, valamint a kiegészítő jelek esetében azonban más a helyzet. Mivel az idetartozó jelek a jegyzőkönyvek jelentős részében egyáltalán nem, vagy csak csekély számban találhatók meg, táblázatuknak a G-hez és D-hez, valamint egymáshoz viszonyított gyakoriságukhoz kell igazodnia, és a feleletszámmal való összefüggés az alapjuk.

Az FT-táblázatok elkészítése után meghatároztuk az egyes jegyzőkönyvek Felfogótípusát, majd ezek statisztikai feldolgozása révén adtuk meg a standard jellemző FT-jét, ami a csoportosított és kiegészítő jelek mediánja volt.

Etikai vonatkozások

A vizsgálati személyek önként vettek részt a kutatásban, anyagi juttatást nem kaptak, és előre megbeszéltük velük azt is, hogy az eredményeikről nem tudunk visszajelzést adni. Személyes adataik közül a nevüket nem kellett közölniük, csak az életkorukat, iskolai végzettségüket és lakóhelyüket kértük. A kutatást a Szegedi Tudományegyetem BTK Pszichológiai Intézetének etikai engedélyével végeztük.

FONTOSABB EREDMÉNYEK

Ebben a tanulmányban terjedelmi okból csak a fontosabb eredményeket, a leíró statisztikai adatok közül csak az átlagokat foglalom táblázatba.

1. táblázat. Mutatók átlagértékei

Mutató	Átlag	Mutató	Átlag
Feleletszám	25,21	Színes Index %	34,22
ΣIdő (min)	18,12	Idő/Feleletszám	0,77
F1+%	85,30	F2+%	85,16
Tartalom szóródása	1,29	Tartalmi körök száma	11,54
M %	15,71	M : Md	2 : 1*
T %	52,80	T : Td	11 : 1*
Obj %	8,25	További leggyak. tart.: Pfl %	7,56
További leggyak. tart.: Anat %	6,12	V %	45,69**
VI : (V2+V3)	6 : 4*	Szorongási skála %	14,19

* Az átlagértéket a mutatóban használatos formára kerekítettük.

** A gyakoriságot a vulger jelentések új listája szerint jelöltük és számoltuk.

A sine morbo populáció jellemző Felfogótípusa: G – D – (zw)

2. táblázat. A determinánsokból képzett további mutatók átlagértékei a mutatóban használatos formára kerekítve

Mutató	Átlag	Besorolás
Élménytípus	1 : 3,5	Extravertált
Másodlagos Formula	4 : 4	Kiegyenlített
MF – ÉT	2,70*	Eltolódott, Fokozott intenzitású
Indulati Típus	3 : 2,5	Feszült
Indulati Feszültség	5,5	

* Nem kerekített érték.

Összefüggés a feleletszámmal

A feleletszám az abszolút számokat tartalmazó mutatók értékét eltérő mértékben befolyásolja. Ahol a korreláció elég erősnek bizonyult az előrejelzéshez ($r^2 > 0,4$), a feleletszám alapján várható érték nélkülözhetetlen az értelmezéshez. Ez állapítható meg a következő mutatóknál és jelnél: Indulati feszültség, Tartalmi körök száma, T, MF jobb oldala. Azoknál a mutatóknál, amelyeknél a feleletszámmal gyengébb volt a korreláció ($0,4 \geq r^2 \geq 0,3$), a regressziós függvény előrejelzésre nem alkalmazható, viszont támpont-értékű adatnak tartjuk a tapasztalati átlagok alapján létrehozott feleletszám-övezetekben a mutatók jellemző értékeit is. Ezek az övezetek 10 választól 45-ig terjednek, és a standard jegyzőkönyveinek 95%-a ide tartozik. A következő mutatókat érinti ez a feldolgozás: IT bal és jobb oldala (V2 + V3), ÉT jobb oldala. Az abszolút számokból álló többi mutatónál vagy mutatóban használt jelnél (MF bal oldala, Td, M, Md csoport, ÉT bal oldala, VI, B) annyira gyenge az összefüggés ($r^2 < 0,3$), hogy a feleletszámnak a hatását nem kell figyelembe vennünk. A Felfogótípus kiegészítő jelei közül az alábbiaknál nem állapítható meg összefüggés a feleletszámmal: Gkomb, DGkomb, DzwG, DGkonf, DGkont.

3. táblázat. A vulger jelentések listája

Tábla	Lokalizáció	Jelentés	Gyak. %	Jel
I.	G, Gzw	Denevér	42	V1
	G, Gzw	Lepke	28	V1
	1	Bogár, rovar	21	V2
	G, Gzw	Bogár, rovar	20	V2
	G, Gzw	Madár	11	V3
	Gzw	Álarc	11	V3
	Gzw	Állatfej	10	V3
	G	Falevél	8	V3
II.	1	Négylábú állat, állatbőr	59	V1
	G, Gzw (0,20)	Két ember, két (M)	15	V3
	3	Lepke	14	V3
	2,3,16	Vér	13	V3
	17 (4,5)	Repülő, rakéta, űrhajó	10	V3
III.	a G	Két ember, két (M)	74	V1
	2	Csokornyakkendő, masni	20	V2
	2	Lepke	15	V3
	1 és 13	Kosár, edény, üst*	14	V3
	17	Cipő	9	V3
	c,a Gzw	Bogár, rovar vagy az elejük (T, Td)	8	V3
IV.	G	Állatbőr, állat	56	V1
	G	M, (M), Szörny	43	V1
	4 vagy 3	Csizma	10	V3
V.	G	Denevér	62	V1
	G	Lepke	51	V1
	G	Madár	19	V2
VI.	G vagy 1	Állatbőr, állat	63	V1
VII.	1,2	Négylábú állat	21	V2
	1	Emberfej, emberszerű lény feje	19	V2
	2	Állatfej	17	V2
	G	Két ember, két (M)	14	V3
	1,2	M, (M)	12	V3
VIII.	1	Négylábú állat	95	V1
	5 (4,2)	Hegy, szikla	24	V2
	2	Lepke	10	V3
IX.	1	M, (M)	10	V3
	2	Térkép	9	V3
X.	6	Pók, rák, polip, skorpió, medúza, százlábú	42	V1
	a,c DzwD	Emberfej, emberszerű lény feje	14	V3
	3–13	Négylábú állat	14	V3
	8 (9,4,11)	Virág	11	V3
	c 10,3 (1, 7, 5, 12, 24–27)	Virág	10	V3
	4	Bogár, rovar	9	V3
	4	Szem	9	V3
	7 vagy 15			

*A III. táblán a kosár, edény és üst mellett az alábbi jelentések is V3-at kapnak: bogrács, bödön, bölcső, cserép, dézsa, fazék, itató, kancsó, katlan, kád, kehely, kondér, korsó, lavór, lábas, mozsár, mózeskosár, szatyor, szita, tál, táska, teknő, tégely, váza, vödör, zacskó, zsák.

ÖSSZEGZÉS

Ennek a tanulmánynak nem célja a kapott eredmények interpretálása vagy összehasonlításuk a korábbi standardok adataival. A Rorschach-rendszerünk revíziója során tett kiegészítések és korrekciók a teszt validitását erősítik, míg az új standard adatai a kvantitatív elemzéshez nélkülözhetetlen referenciaértékek reliabilitását növelik.

Az új magyar standard célja a Mérei-Rorschach-hagyományt tovább éltető, megújító munka. Eredményeit biztosabbá teszi, hogy magas elemszámú, rétegzett és kiegyenlített mintára épül, valamint egységes jelöléssel készült. Tovább fejlesztési javaslatainkat indokoltan tartjuk, a visszajelzések alapján ezeket több Rorschach-képzőhely is alkalmazza már. Valamennyi felhasznált és jelölt jegyzőkönyvet elektronikusan tároljuk, ez módot ad a pontos jelölés megtanulására, gyakorlati példatárak közzéadására, és alapot képez további elektronikus feldolgozás kimunkálásához, hasonlóan a Mérei-rendszeren alapuló Bagdy-Bánsági-féle elektronikus feldolgozáshoz.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Mindenekelőtt vizsgálati személyeinknek köszönjük önzetlen segítségüket, a felvételen való részvételüket és hozzájárulásukat jegyzőkönyvük felhasználásához. Köszönettel tartozunk azoknak is, akik felkutatásukban és szervezésükben részt vettek.

Köszönjük anonim adományozóinknak az anyagi támogatást, amely a dologi kiadások egy részét fedezte. Egyetlen kérésük az volt, hogy a standard készüljön el.

Köszönjük a Szegedi Tudományegyetem Pszichológiai Intézetének, hogy hozzájárultak a Comprehensive System tanfolyam költségeihez.

Köszönjük prof. dr. Bagdy Emőkének és prof. dr. Vargha Andrásnak a többszöri konzultációs segítséget, Takács Johannának az iránymutatásokat a statisztikai feldolgozáshoz, valamint PhD Csigó Katalinnak a szakmai észrevételeket.

Köszönöm a kutatócsoport tagjainak a nehéz, fáradságos, szakmai alázatot, sok időt és anyagi áldozatot is igénylő, lelkiismeretes, önkéntes munkájukat.

Köszönjük Csizmár Orsolyának és Farkas Kristófnak, hogy a statisztikai próbákat igénylő feldolgozásokat elvégezték.

Különösen köszönöm Molnár Dánielnek, hogy programozóként és rendszergazdaként az informatikai háttérrel biztosította, valamint Décsey Dórának, Lázár Eszternek, Rácz Zsuzsannának és Vámos Barbarának, hogy a standardizálás befejezéséig kitartottak.

In memoriam Barlay Mónika Laura.

IRODALOM

- Bohm, E. B. (1985). *Traité du psychodiagnostic de Rorschach*. Paris: Huber.
- Erikson, E. H. (1988). *Der vollständige Lebenszyklus*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Exner, J. E. (2003). *The Rorschach: A Comprehensive System*. New York: Wiley.
- Mérei F. (2002). *A Rorschach-próba*. Budapest: Medicina Könyvkiadó.
- Molnár F., Vámos, B., Lázár, E., Rácz, Zs., Décsey, D., & Csizmár, O. (2014). *A Rorschach-teszt új, hazai standardja*. Segédkönyv. Letöltve: 2019. 10. 25. <http://rorschach.hu>
- Pressing L., & Szakács F. (1990). *Az MMPI próba új magyar standardja*. Budapest: TBZ kutatás Programirodája.
- Rorschach, H. (1998). *Psychodiagnostics: A diagnostic test based on perception*. Göttingen: Huber.
- Tarcsay I. (1940). *Pszichodiagnosztika: A Rorschach-vizsgálat és klinikai alkalmazása*. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
- Vargha A., Császár-Nagy N., & Bagdy E. (2014). Az életkor és az iskolázottság hatása a Rorschach teszt vulger mutatóira és egyedi vulger válaszaira. *Psychologia Hungarica Caroliensis*, 2(2), 75–95.

REVIEW OF THE HUNGARIAN RORSCHACH SYSTEM AND
THE NEW “SINE MORBO” STANDARD

MOLNÁR, FERENC

Background and objective: *The elaboration of the new “sine morbo” standard for the Rorschach test started in 2007 and was completed in 2014 by an independent research group at the Institute of Psychology of the University of Szeged. In the preparatory and initial phases of the standardisation process, the Hungarian Rorschach system was re-examined, marking principles were defined, new signs were introduced and several indicators of the Comprehensive System, which are currently being used in most countries, were adopted into our system.*

Method: *The adult individuals who volunteered to participate in the study were psychiatrically “sine morbo”, came from 118 different communities, were aged 18 to 75, and had education levels ranging from primary school to multiple academic degrees. We compiled 32 subsamples from among the categories of the basic independent variables, with a total sample size of 1,500 individuals.*

Results: *Based on the results, we either reinforced or modified the previous characteristic values and zones of the indicators; determined the reference values of the new indicators and the different effects of the response rate on the signs and indicators; established a list of new vulger responses; and provided guidance for local interpretation.*

Conclusion: *The revision of our Rorschach system and the data of the new standard serve as a necessary improvement of the Rorschach test, strengthening its validity and increasing its reliability.*

Keywords: *“sine morbo” standard, new signs and indicators, further development of the Rorschach test.*

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)